

Кулакова Н. В. Причины и условия преступлений, которые посягают на объекты культурного наследия

В статье исследуются причины и условия преступлений, которые посягают на объекты культурного наследия; анализируются тенденции преступлений и законодательство, регулирующие и гарантирующее охрану культурного наследия и культурных ценностей.

Ключевые слова: международный опыт, культурное наследие, культурные ценности, охрана культурного наследия, объекты охраны культурного наследия, причины и условия преступлений.

Kulakova N. V. The causes and conditions of crimes, which are infringe on cultural heritage objects

This article is about the causes and conditions of crimes, which are infringe on cultural heritage objects; analyses legislation, which provides and guarantees the right on protection of cultural heritage.

Keywords: international experience, cultural heritage, cultural values, cultural heritage protection, subjects of cultural heritage protection, the causes and conditions of crimes.

УДК 343.915

Заросинський Ю. Л.
Національна академія внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ВІКУ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ЗЛОЧИНИ

В статті досліджується особи неповнолітнього віку, що вчиняють злочини. Проаналізовано особливості мотивації поведінки неповнолітнього, що обумовлює вчинення ним злочинів.

Ключові слова: неповнолітні, злочинність неповнолітніх, рівень, динаміка, структура злочинів, що вчиняються неповнолітніми, детермінація злочинності неповнолітніх, запобігання злочинності.

Ефективність запобігання злочинам можливо лише у тому випадку, якщо увага буде сконцентрована на особі злочинця, оскільки саме особа є носієм причин їх вчинення. Особа злочинця – основний та важливий елемент всього механізму злочинної поведінки. Ті особливості, що породжують таку поведінку, повинні бути безпосереднім об'єктом запобіжного впливу. Тому проблема особи злочинця належить до числа основних і, разом з тим, складних проблем.

Вивчення злочинності неповнолітніх неодноразово приділялася увага у юридичній науці, причому досліджувалися різноманітні аспекти цього правового інституту в залежності від галузі права. В працях таких вчених, як Т. С. Барило, М. І. Ветров, А. І. Долгова, А. П. Закалюк, К. Є. Ігошев, Т. Л. Кальченко, Н. В. Кулакова, О. М. Костенко, М. В. Костицький, І. П. Лановенко, Ф. А. Лопушанський, П. П. Михайленко, А. Й. Міллер, Г. М. Мінковський, А. Р. Ратинов, А. І. Селецький, С. А. Тарарухін, Т. А. Третьякова, А. П. Тузов, І. К. Туркевич та ін. досліджувалася поведінка неповнолітніх та запобігання їй.

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Особливості злочинів, що вчиняються неповнолітніми обумовлені специфікою правового та фактичного становища їх, як вікової групи населення, що найбільш гостро відчуває формуючий

вплив негативних факторів соціального середовища, специфікою детермінант злочинності, а також особистісних якостей цієї вікової групи. Необхідність дослідження особи неповнолітнього злочинця обумовлена оцінкою тих якостей та рис, які породжують злочинну поведінку, з метою її недопущення. У цьому проявляється об'єднання трьох складових – особи злочинця, причин та механізму злочинної поведінки, запобігання злочинам.

Формулювання цілей статті. Комплексне вирішення проблеми ефективного запобігання злочинів, що вчиняються неповнолітніми можливе тільки при дослідженні поведінки, особливості мотивації цієї категорії осіб. Завданням даної статті є розкриття особливості характеристики неповнолітніх, які вчиняють злочини в Україні.

Виклад основного матеріалу. Проблема профілактики злочинності неповнолітніх завжди була і є актуальною. До даного виду злочинності належить кримінально-карані діяння, вчинені особами у віці з 14 до 18 років¹. Головна особливість досліджуваної вікової категорії, що вона складає 14,7 у структурі всіх вікових груп населення і нею вчиняється 6,3 % всіх злочинів [1]. На 01.01.2015 р. на обліку (категорія “дитина-правопорушник”) перебуває майже 6,7 тисяч дітей [2]. Статистичні дані свідчать, що у поточному році злочинність серед неповнолітніх, наприклад, у м. Києві зменшилась у порівнянні з минулими роками - на 51,6 % (з 155 до 75). У той же час на 46,0 % зменшилась й кількість дітей, що вчинили кримінальні правопорушення (з 98 до 53) [3].

За даними ВКМСД, що найбільше вчиняється крадіжок, які підлітки скоюють із корисливих мотивів з метою особистого збагачення. Така поведінка обумовлена тим, що дітям хочеться мати престижні речі, власні кишенькові кошти. Батьки, на жаль, не спроможні у повному обсязі забезпечити потреби своїх дітей, тому останні і йдуть на скоєння злочинів. При цьому багато хто з них вважає, що відповідальності перед законом їм, неповнолітнім, нести не прийдеться.

Вивчення особи неповнолітнього, який вчинив злочин повинно будуватися на правовій основі – особи, яка визнається суб'єктом злочину. Тому категорія має часові межі – з моменту вчинення злочину і до відбуття покарання. Після відбуття покарання особа вже не злочинець, а тому не може досліджуватися як особа злочинця. Людина звільняється від покарання не тому, що виправилася, а тому, що скінчився визначений законом строк покарання. Але у той же час потрібно вивчати не тільки тих, хто вчинив злочин, але і тих, чий спосіб життя, спілкування, погляди та орієнтації ще тільки свідчать про таку можливість. Криміногенні якості неповнолітнього формуються під впливом так званих факторів, але і реалізуються під дією зовнішніх обставин або їх поведінку можуть спровокувати ситуаційні обставини. Але як відомо одна й та ж сама ситуація сприймається та оцінюється різними людьми по різному. Тому вчинення злочинів неповнолітніми необхідно розглядати не тільки як результат простої взаємодії особи з конкретною життєвою ситуацією, в якій вони виступають у якості рівнозначних складових, а як наслідок, реалізацію криміногенних особливостей особи при взаємодії з ситуативними факторами.

Вивчення соціально значущих негативних якостей особи злочинця сприяє

¹ Згідно зі статтею 1 Закону України «Про охорону дитинства» та ст. 6 Сімейного кодексу України, дитина – це особа віком до 18 років (повноліття). Малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років. Неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

визначенню найбільш ефективним заходів запобігання злочинам, що вчиняються неповнолітніми. Вікова характеристика злочинців дозволяє робити висновки про криміногенну активність вікових груп населення та особливостях злочинної поведінки представників різних вікових груп. Відомо, що особи молодого віку частіше вчиняють злочини агресивного, імпульсивного характеру. Вік у багатьох випадках визначає потреби, життєві цілі людей, коло їх інтересів, спосіб життя, що не може не відобразитися на протиправних діях.

Вікова психологія, як одна з галузей психології, що вивчає закономірності становлення психічних процесів та властивостей особистості виходить з того, що “безпосередніми рушійними силами розвитку дитини, підлітка, молодої людини є діалектичне протиріччя між новим і старим, що виникають в процесі виховання та навчання (протиріччя між новими потребами, що породжуються діяльністю, та можливостями їх задоволення; між фізичними та психічними можливостями підлітка, що зросли, – та старими формами взаємовідносин, що склалися, та видами діяльності; між зростаючими вимогами з боку суспільства, колективу, дорослих та наявністю рівня психічного розвитку” [4, с. 180].

Розвиток особи нерозривно пов'язаний з багатьма соціальними факторами. Цей зв'язок у віковому розвитку психіки людини точно визначив К. Є. Ігошев при дослідженні особливостей фізичного розвитку неповнолітнього у формуванні протиправного умислу “належить виходити з того, що особливості організації нервової системи впливають на форму прояву та функціонування тих, або інших психічних рис, зміст яких визначається соціальними факторами” [5, с. 15]. Особливість розвитку потреб у неповнолітньому віці визначає особливість форми прояву, а зміст цього визначається таким фактором законне чи незаконне задоволення своїх потреб. Ці протиріччя, що характерні для всіх вікових етапів, найбільше значення мають при визначенні обставин формування протиправної поведінки неповнолітніх. Молоді люди в силу особливостей свого віку мають специфічний соціально-психологічний склад, який проявляється у підвищеній емоційності, гострій сприйнятливості, вразливості, рухливості.

Вибіркові дослідження демонструють, що більшість злочинців були повністю працездатними, лише 8-10 мав обмежену працездатність. Але у практичній роботі важливо знати не тільки про наявність інвалідності, але і про те, якими захворюваннями або розладами страждає та чи інша особа, що потрапила в орбіту запобіжної діяльності. Особливої уваги заслуговує у цьому зв'язку розлади психічної діяльності, оскільки самі такі розлади, якщо вони викликані саме соматичними захворюваннями, здійснюють значний вплив на поведінку людини, у тому числі на протиправне. Як демонструються спеціальні дослідження, серед злочинців біля 50,0 % осіб, що страждають алкоголізмом, психопатіями, олігофренією, травмами черепа, органічними захворюваннями центральної нервової системи та деякими іншими захворюваннями психіки, які у більшості випадків не тягнуть за собою інвалідності.

Наявність психічних аномалій допомагає зрозуміти вчинення лише окремих видів злочинів – у основному, деяких насильницьких та хуліганських дій, що пов'язані зі значною деградацією особи злочинця, з її постійним антисуспільним способом життя (неодноразово засуджені, бродяги). Окремі злочини можуть вчинятися особами з відхиленнями у психіці, але ці відхилення не завжди мають відношення до злочинів.

В залежності від форми, групи та стійкості психічних аномалій вони можуть бути криміногенні в одних випадках та навіть нейтральні у інших. Тому важливе значення має значення зв'язку окремих форм патології з окремими видами злочинів, наприклад шляхом виявлення частоти повтору тих або інших відхилень у тих або інших видах злочинної поведінки.

Також на протиправну поведінку впливають обставини, що сприяють асоціальному формуванню особи в сім'ї: а) неповна родина або інші обставини, які перешкоджають здійсненню повсякденного нагляду за дітьми, – відсутність одного з батьків, хвороба батьків, тощо); б) невиконання батьками своїх обов'язків по необхідному вихованню дітей, неувага до їх інтересів, грубість, деспотизм батьків; в) наявність у сім'ї асоціальних поглядів; г) негативний приклад батьків або інших членів сім'ї: сварки, скандали, алкоголізм, наркоманія; д) втягнення дітей у жебрацтво, проституцію, крадіжки та інші форми злочинної діяльності.

Зокрема, відомі випадки, коли дорослі навмисне дезорієнтували наївних і у правовому відношенні безграмотних підлітків, втягуючи їх у злочини. З початку року до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено 5 кримінальних правопорушень за ст. 304 Кримінального Кодексу України (втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність).

На лютий 2015 р. правоохоронці задокументували 286 фактів невиконання батьками обов'язків із виховання неповнолітніх, за що їх притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

У поточному році до органів внутрішніх справ надійшло 152 повідомлення про безвісти зниклих дітей. 95% розшукано протягом доби та повернуто батькам [3].

Конкретні життєві ситуації часто характеризуються тим, що потребують від особи певної лінії поведінки, прийняття того чи іншого рішення. При цьому об'єктивно можливо прийняття декілька рішень, але при розгляді злочинної поведінки неповнолітніх необхідно зазначити, що найчастіше для вирішення життєвих проблем обирається злочинний шлях.

Необхідно відзначити і той факт, що неповнолітні (у порівнянні з іншими віковими групами населення) менш стійка проти різного роду криміногенних впливів. Формування протиправної спрямованості неповнолітнього починається з незначних, на перший погляд, порушень соціальних норм, насамперед з концентрацією негативних рис виникає деформація особистості, яка в певний момент може перерости в антисуспільну поведінку. Початковим етапом у формуванні протиправної поведінки є те, що підліток з такими потягами залишається у стані вакууму позитивного середовища, яке компенсується контактами з колом осіб, собі подібних. У такому середовищі підліток знаходить співчуття та моральну підтримку, може не турбуватися про осуд, обговорювати свої особисті проблеми, які зрозумілі таким же молодим людям. Участь у групі, з одного боку, поглиблює деморалізацію особи, а з іншого – посилює загальну активність її членів. В результаті спільні дії підлітків стають все більш небезпечними, переходячи від асоціальних до злочинних. Так, алкогольні або наркотичні ексцеси неповнолітніх – це засоби “дорослого” самоствердження, проведення дозвілля, вільного спілкування. Вони групові за своїм характером. Кризові процеси, що відбуваються в державі сприяли зміні суспільних цінностей, значному

розшарування населення за рівнем доходів, і обумовили “соціальну дезорієнтацію” населення. За таких обставин певна частина неповнолітніх зробила свій вибір в напрямку порушення закону.

Формування антисуспільної спрямованості неповнолітніх простежується в процесі її спілкування та діяльності. Цьому може сприяти процес соціалізації¹. На думку деяких вчених антисуспільна спрямованість може гальмувати соціалізацію молодшої людини та призвести до протиправної поведінки [8, 56]. Більшість таких підлітків вживали алкоголь, токсичні чи наркотичні речовини. Найбільш значимі для них такі цінності, як гроші, секс, машини, “красиве життя”. З цього можна зробити висновок, що “тусовка” відіграє неабияку роль у психологічній підготовці підлітків до кримінальної діяльності.

Сферою спілкування й місцем виявлення активності підлітка стає група, норми і цінності якої формуються за межами соціально значущої діяльності, які стимулюють асоціальну поведінку (паління, вживання спиртних напоїв, нецензурна сварка, притиснення слабких), що в результаті є фактором, що обумовлює вчинення злочинів. Не дати такій групі перерости у кримінальну – важливе завдання органів, що здійснюють запобіжну роботу.

Злочинні групи неповнолітніх, члени яких відчувають психологічну та моральну підтримку один одного, частіше всього скоюють зухвалі пограбування, розбійні напади, групові зґвалтування, цинічні хуліганські дії. Чим довше такі групи діють безкарно, тим більш тяжкі злочини, вони вчиняють. Групи, що склалися на антисуспільній основі, належать до числа тих спільнот, стосунки між учасниками виникають на базі не стільки загальних симпатій, скільки єдності кримінальних інтересів, та взаємопідтримки у злочинній діяльності. Остання в цих групах набуває оманливої романтики, має емоційно насичені атрибути (нанесення татуїровок, вміння володіти жаргоном, специфічні клятви тощо) [10, с. 11-13]. Вплив криміногенної групи на її учасників дуже великий. Не тільки в силу привабливості внутрішнього життя, але й серйозної загрози покарання за відступництво. Роль пресингу настільки велика, що треба мати мужність, щоб по своїй волі залишити таку групу.

Підвищені імпульсивність і ситуативність таких злочинів, які вчиняються неповнолітніми, обтяжують їх наслідки. Легкість швидкого неформального об'єднання, звичка до групового спілкування, підвищений інтерес до конфліктних ситуацій, потреба в самореалізації, прагнення до оригінальності, нестійкість ідейних, моральних та правових переконань багаторазово збільшують небезпечність протиправних антигромадських дій неповнолітніх.

Частка групових злочинів серед неповнолітніх в 3-4 рази більша аналогічного показника дорослої злочинності і досягає 80,0% [6] у загальній злочинності молоді. Питома вага групової злочинності вища при вчиненні крадіжок, грабежів, розбійних нападів, зґвалтувань, нижча – при умисних вбивствах та тяжких тілесних

¹ Соціалізація здійснюється під впливом ряду факторів, які умовно поділені на три групи: 1) макрофактори (суспільство, держава, планета, космос); 2) мезофактори (етнокультурні умови, тип мешкання, місце і умови проживання і розвитку людини); 3) мікрофактори (сім'я, дитячий садок, школа, позашкільне середовище, релігійні установи, товариство однолітків, трудовий колектив, громадські об'єднання тощо). Усі ці фактори на кожну конкретну людину впливають по різному. Динаміка її розвитку і впливу залежить від рівня розвитку суспільства, науки і техніки та індивідуальних якостей особистості.

ушкодженнях. У груповій злочинності неповнолітніх переважають нестійкі, короткочасні об'єднання. Але, за нашими підрахунками, майже половину з них можна оцінити як такі, що орієнтовані та тривалу діяльність.

Органи внутрішніх справ, спільно представниками ЄС вживають заходи щодо визначення подальших спільних кроків з метою створення служби пробації, завданням якої є спроба змінити поведінку неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення і зупинити скоєння ними правопорушень у майбутньому, і результат такої діяльності – зниження за останні 3 роки дитячої злочинності в Україні на 16-17 відсотків [3].

Використані джерела:

1. За даними Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
2. Підтримка реформ у сфері юстиції в Україні // Офіційний веб-сайт МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1363115>. Назва з екрану.
3. Заходи столичної міліції щодо запобігання підліткової злочинності, втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність // Офіційний веб-сайт МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/1066105>. Назва з екрану.
4. Чудновский В. Э. Нравственная устойчивость личности. Психологическое исследование. / В. Э. Чудновский. – М. : Педагогика, 1981. – 208 с.
5. Игошев К. Е. Опыт социально-психологического анализа личности несовершеннолетних правонарушителей / К. Е. Игошев. – М. : Высшая школа МООН СССР. 1967. – 80 с.
6. Злочинність в Україні на початку XXI століття : монографія / О. Г. Кулик Злочинність в Україні на початку XXI століття : монографія. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 272 с.
7. Данні Управління статистичної інформації та аналізу Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/>. Назва з екрану.
8. Профілактика злочинів : підручник / О. М. Джу́жа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда та ін. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джу́жи. – К. : Атіка, 2011. – 720 с.
9. Корыстно-насильственная преступность несовершеннолетних / отв. ред. И. П. Лановенко. – К. : Наукова думка, 1982. – 186 с.
10. Пирожков В. Ф. Характеристика асоциальной субкультуры несовершеннолетних правонарушителей : сб. науч. трудов ВГПИ. – Т. 222. – Воронеж, 1982. – С. 11-13.

Заросинский Ю. Л. Характеристика лиц несовершеннолетнего возраста, которые совершают преступления

В статье исследуется уровень, динамика, структура преступлений, совершенных несовершеннолетними. Проанализирована мотивация противоправного поведения несовершеннолетних, обусловившая совершение ими преступлений.

Ключевые слова: *несовершеннолетние, преступность несовершеннолетних, уровень, динамика, структура преступлений, совершаемых несовершеннолетними, детерминация преступности несовершеннолетних, предупреждение преступлений.*

Zarosinski Urii. Characteristics of persons minor age, which are commit crimes.

Abstract. The article studies the level, dynamics and structure of crimes committed by minors. It analyzes specific motivation of minor's behavior, which makes them commit crimes.

Keywords: *minors, juvenile delinquency, level, dynamics, structure of crimes, committed by minors, determination of juvenile delinquency, crime prevention.*